

Trehundraårsminnet av rysshärjningarna 1719/2019

Rapport

Andreas Forsgren, projektledare
Stiftelsen Kulturmiljövård och Museet HAMN
Mars 2020

Innehåll

Inledning och sammanfattning	3
Initiativ och bakgrund.....	3
Genomförande	3
Mål.....	3
Regional nytta.....	3
Arbetsbeskrivning projekt 300-årsminnet av Rysshärjningarna 1719/2019.....	4
Samverkansparter	10
Utfall/utvärdering.....	11
Övriga upplysningar.....	13
Tillgänglighet	13
Norrland 2021	13
Ekonomi och finansiärer.....	13
Kontaktuppgifter och administrativt.....	13
Bilaga 1 - Projektets samverkansparter	14
Bilaga 2 – Inkomna utvärderingar (etc).....	15
Blidö sockens hembygdsförening.....	16
Grödinge hembygdsförening.....	17
Haninge kommun	18
Häverö-Edebo hembygdsförening	18
Ingmarsö Brottö kultur och museiförening.....	19
Möja turistförening	20
Nackalistan	20
Norrtälje kommun	21
Norröra idrott och kultur.....	21
Sicklaslussen	21
Stockholms läns hembygdsförbund	22
Tvärnö hembygdsförening	22
Tyresö kommun.....	22

Inledning och sammanfattning

År 2019 var det 300 år sedan rysshärjningarna drabbade delar av den svenska ostkusten. Under sommaren år 1719 plundrade den ryska härjningsflottan från Gävlebukten ner till Norrköping. Under 41 dagar brändes sju städer, tio bruk samt flera gods. Omkring 20 000 människor blev hemlösa. De ryska aktiviteterna längs kusten ingick i tsar Peters plan att försöka pressa Sverige i de pågående fredsförhandlingarna för att få ett slut på det stora nordiska kriget. Kollektiva minnen och berättelser från dessa händelser lever kvar i skärgården och berättas än idag.

I projektet *Trehundraårsminnet av Rysshärjningarna 1719/2019* uppmärksammades under år 2019 de härjningar som skedde i vad som idag är Stockholms län. Detta genomfördes exempelvis via aktiviteter i skärgården på olika besöksmål, i kommunerna och vid hembygdsföreningar. Målet med projektet var att samordna aktiviteterna, sprida kunskap om rysshärjningarna samt öka besökarantalet till skärgården. Projektet har drivits av Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) i samarbete med HAMN, Slagfältsmuseet i Nacka.

Initiativ och bakgrund

På initiativ av Gustav Hemming, Miljö-, skärgårds- och regionplanelandstingsråd, träffades en grupp på museet HAMN. I gruppen fanns förutom museichef Marie Svedin från HAMN, LG Nilsson från Leksaks- och samlarmuseet och ordförande i Nacka Kulturnämnd Hans Peters. Under våren 2018 bildades en arbetsgrupp för att diskutera hur minnesåret kunde uppmärksammas. I gruppen fanns representanter för Museet HAMN (Stiftelsen Kulturmiljövård), Skärgårdens intresseföreningars kontaktorganisation (SIKO), Norrtälje kommun, Nynäshamns kommun, Länsstyrelsen Stockholm och Stockholms läns landsting (nu Region Stockholm).

Gruppen hade ett par inledande arbetsmöten och formulerade därefter gemensamt en projektidé. Det beslutades att Stiftelsen Kulturmiljövård i samarbete med museet HAMN skulle vara projektägare och söka medel för att realisera projektet. För att hålla projektet hanterbart administrativt bestämdes att projektet endast skulle omfatta Stockholms län och framförallt de områdena i skärgården som berördes av rysshärjningarna. I projektet skulle en logga och en hemsida med ett kalendarium skapas. Projektägaren Stiftelsen Kulturmiljövård i samarbete med HAMN skulle, förutom att administrera projektet och uppmärksamma de aktiviteter som samverkansparterna i länet planerade att genomföra, skapa en utställning om rysshärjningarna och det stora nordiska kriget samt marknadsföra arrangemangen.

På hösten 2018 hölls ett möte där Länsstyrelsen i Stockholm, Stockholms läns landsting (nu Region Stockholm), Nacka, Södertälje, Nynäshamn och Norrtälje kommun, SIKO, Stockholms Länsmuseum samt flera hembygdsföreningar och lokala kulturföreningar ifrån skärgården deltog. Vid detta möte bestämde sig Länsstyrelsen i Stockholm, Region Stockholm samt Nacka kommun att bidra ekonomiskt till projektet. I och med att dessa bidragsfinansiärer stödde projektet kom flera andra kommuner i skärgården att också stödja projektet, så som Vaxholm, Värmdö, Haninge och Tyresö.

Genomförande

Mål

Målet med projektet *Trehundraårsminnet av Rysshärjningarna år 1719* var att uppmärksamma och samordna aktiviteterna i projektet samt sprida kunskap om händelserna i skärgården 1719, lokalt och regionalt, till besökare under år 2019.

Regional nytta

Projektet syftade till att sprida kunskap och information till Stockholmsregionen via marknadsföring, egen projekthemsida och sociala medier. I och med projektet hoppades vi på att regionens invånare skulle få en ökad kunskap om händelserna 1719. Genom detta uppmärksammande ville vi också att

de skulle få ökat incitament för att besöka skärgårdens besöksmål och uppleva kulturmiljön utifrån de historiska händelserna 1719, och på så sätt öka antalet besökare.

Arbetsbeskrivning projekt 300-årsminnet av Rysshärjningarna 1719/2019

1. **Inledning och projektstart** (sensommaren-vintern 2018)

Den inledande fasen innefattade ett flertal moment som möten, planering, ansökningar om ekonomiska medel, kontakt med samverkansparter, spridning av information om projektet, m.m.

2. **En hemsida, en Facebooksida och en logotyp skapades för projektet** (nov 2018-jan 2019)

Projektlogotypen kan ses på framsidan på denna rapport. Hemsidan www.ryssharjningarna.se innehöll bland annat en evenemangskalender med rysshärjningsrelaterade aktiviteter och en karta med information om var de olika besöksmålen, museerna, hembygdsgårdarna mm fanns. Annat innehåll bestod exempelvis av kontaktinformation, litteraturtips och länkar.

Vidare skedde marknadsföring av projektet via hemsidan, sociala media samt andra marknadsföringskanaler. Bland annat infördes annonser om projektet i Skärgårdsbladets tryckta upplaga – både den svenska och den engelska versionen samt på deras hemsida. Marknadsföring syftade i ett första skede till att få kontakt med nya potentiella samverkansparter. I ett andra skede syftade marknadsföringen till att sprida kännedom till allmänheten om projektet och de evenemang som våra samverkansparter ämnade genomföra.

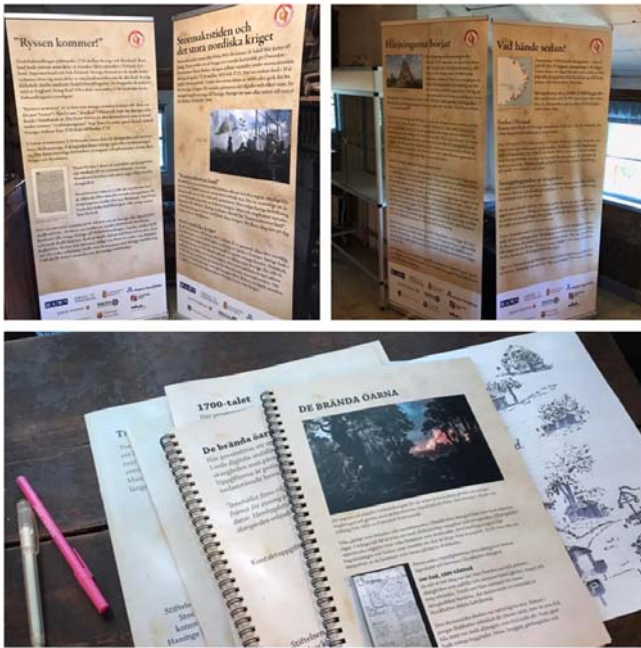
3. **Informationsmöte** (30 jan 2019) på museet HAMN med inbjudna finansiärer och potentiella samverkansparter så som skärgårdskommuner, hembygds- och kulturföreningar och lokala museer. Detta informationsmöte följdes av ett e-mail till samtliga då medverkande finansiärer och samverkansparter, där vi i skrift delgav alla den information som kom fram på mötet.

4. **Insamlande av kunskapsmaterial** (vintern 2018 – mars 2019)

Kunskapsmaterial om lokala och regionala händelser under Rysshärjningarna år 1719 insamlades från bland annat de lokala skärgårdsaktörerna (hembygdsföreningar, museer, etc) samt från Gunnar Lind. Gunnar, som hade fått medel från Länsstyrelsen i Stockholm för att göra en utställning i samarbete med Skärgårdsmuseet, har ingått i projektet. Han har bidragit med sin kunskap om hur den norra och mellersta skärgården drabbades. Han har också – finansierat av projektet – arbetat med insamlandet av kunskap om rysshärjningarna i den södra skärgården. Gunnar Linds kunskapsmaterial sammanställdes i häften som beskrev vad som hänt vid de olika områdena i skärgården. Vidare ingick ett häfte med ett urval översiktlig information om 1700-talet som en bakgrund till rysshärjningarna.

5. **Utställning** (mars – april 2019)

Kunskapsmaterialet (se ovan) bearbetades och kom att ingå i en utställning vilken erbjöds och distribuerades till projektets samverkansparter. Den bestod av fyra rollups, sex pärmar/häften, ett USB-minne innehållande två filmklipp, samt pedagogiskt material för barn i form av klippdockor. Utställningsmaterialet baserade sig till viss del på en tidigare utställning, *Skärgården i brand*, som HAMN och Norrtälje museum tagit fram. Detta utställningsmaterial reviderades och kompletterades med det nyskrivna materialet.

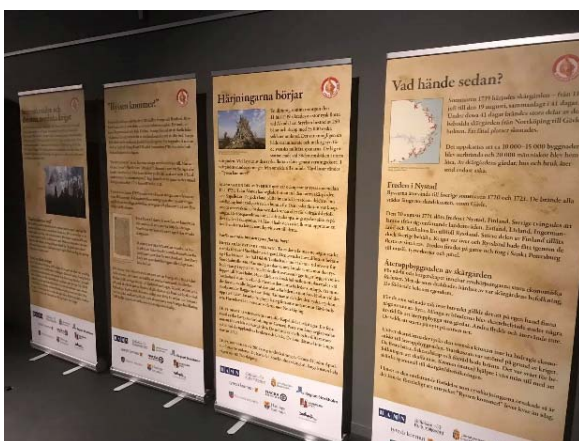

Utställningen och materialet utformades för att passa en liten yta. Det fanns därmed möjlighet för samverkansparterna att lägga till egna föremål samt den egna lokala kunskapen till utställningen. Utställningen erbjöds till samtliga samverkansparter. Ekonomiska medel för att ta fram kunskapsmaterialet, bearbeta det till en utställning samt för att distribuera det tillhandahölls via projektet, och kom därför att erbjudas samverkansparterna kostnadsfritt.

Rollups och häften från utställningen. Foto: Stiftelsen Kulturmiljövård/Museet HAMN.

Kunskapsmaterialet/miniutställningen innehöll:

- Generell bakgrund till det stora nordiska kriget och rysshärjningarna år 1719
- Beskrivning av var rysshärjningarna i skärgården skedde
- Lokalhistoria om vad som hände på de specifika platserna (öar, besöksmål, hembygdsföreningarnas och de lokala musernas område)
- Information om vad som blev resultatet av det Stora nordiska kriget och rysshärjningarna

Rollups och USB-minnet från utställningen. Foto: Stiftelsen Kulturmiljövård/Museet HAMN.

6. Ett digitalt material om 1700-talet och bakgrunden till rysshärjningarna producerades (feb-maj 2019)

Den interaktiva utställningen och materialet, som skapades av Gunnar Lind, tillgängliggjordes digitalt på sidan www.1719.se. Denna länk sändes också till de olika besöksmålen och samverkansparterna för att de skulle kunna använda även denna i sina utställningar.

7. **Marknadsföringsevenemang och invigning av projektet på museet HAMN (18 maj 2020)**
Invigningen genomfördes, under vilket samtliga finansiärer, samverkansparter, massmedia och allmänheten bjöds in.

Foton från projektinvigningen den 18/5 – 2019. Foto: Stiftelsen Kulturmiljövård/Museet HAMN.

Invigningen inkluderade bland annat följande:

- Fritt inträde till museet under denna dag
  - Inledning av Marie Svedin, museichef HAMN samt Andreas Forsgren, projektledare för *Trehundraårsminnet av rysshärjningarna 1719/2019*
  - Gustav Hemming, skärgårdsregionsråd, invigningstalade
  - Utställningen distribuerades till flertalet av våra samverkansparter
  - Samlaren och lokala amatörhistorikern Göran Medin visade utvalda objekt ur sin 1700-talssamling
  - Författaren och illustratören Lennart Moberg sålde och signerade sin bok "Helvetesveckan" som handlar om rysshärjningarna i Norrköping
  - 1700-talsklädda karoliner från Svenska Lif:Compagniet hade uppvisning och sköt invigningsalut
  - Gunnar Lind berättade om arbetet med sin bok "Brända hemman" och sålde och signerade sin bok
  - Lokal media var kontaktad och informerad om invigningsdagen och projektet
8. **Distribution av miniatställningen** (maj-juni 2019)
Distributionen skedde till samverkansparterna i skärgården. Av 50 producerade utställningar distribuerades 45 till projektets finansiärer och samverkansparter i Stockholms län. Fem utställningar kvarstod slutligen, efter flera förfrågningar ut mot aktörer i Stockholms län. Dessa distribuerades i ett senare skede till aktörer utanför Stockholms län. Av dessa distribuerades därför en till Hållnäs hembygdsförening i Uppsala län och en till museet Miliseum i Skillingaryd i Jönköpings län. De tre kvarvarande utställningarna distribuerades under februari 2020 till aktörer längs Norrlandskusten inför "deras" minnesår 2021 (se under "Övriga upplysningar" nedan).
9. **Massmedial uppmärksamhet** (2019)

Projektet uppmärksammades under året hos ett flertal massmediala aktörer. Bland dessa kan nämnas att projektledningen deltog i samtal med eller intervjuades i:

- Nättidningen Svensk Historia
- Tidningen Skärgården
- Saltsjöbladet
- Norrtelje tidning
- Östra Sörmlandsposten
- Tidningen Kyrkogården
- Det tyska magasinet Nordis 4
- Skärgårdsradion
- Nacka-Värmdö posten
- Upplands nyheter
- TV4-nyheterna
- SR Vetenskapsradion Historia
- SR Studio Ett
- SR P4 Stockholm

Utöver detta uppmärksammades projektet (dvs utan direkt deltagande av projektledningen eller på initiativ av projektledningen) hos flera andra massmediala aktörer. Bland dessa kan nämnas *Stockholms läns museums podd* samt *Historiepodden* avsnitt 258.

10. Marknadsföring (höst 2018-sommar 2019)

Marknadsföring om projektet har skett i flertalet olika kanaler, exempelvis på hemsidan, i sociala medier, i Visit Skärgårdens svenska och engelska upplaga, och hos projektets samverkansparter. Föredrag om/presentationer av projektet har hållits av Marie Svedin hos Strömma kanalbolag, Skärgårdsrådet och Nacka gymnasium.

11. Föredrag relaterat till rysshärjningarna (vår-höst 2019)

Projektet bekostade ett föredrag var till de kommuner som gått in som finansiärer till projektet. De föredragshållare och föredrag som erbjöds sändes ut som en lista till finansiärerna, vilka bokade in föredraget med den föredragshållare de själva valde. Föredragshållaren fakturerade sedan projektet. Föredragshållarna fanns även uppsatta på en lista på projektets hemsida, inklusive kontaktuppgifter, i syfte att ge övriga samverkansparter möjlighet att kontakta dessa och boka in föredrag på egen bekostnad.

De föredragshållare vilka projektet kom i kontakt med, och därför enligt ovan kunde förmedla kontakt till, var:

- Museet HAMN
På museet HAMN finns det en bred kunskap om det stora nordiska kriget, rysshärjningarna och Slaget vid Stäket. Bland museets personal finns bland annat arkeologer, historiker och etnologer.
- Tomas Englund
Tomas Englund, som är pionjär inom svensk slagfältsarkeologi, har sedan 2003 ägnat sig åt att studera slaget vid Baggensstäket. På Södertörns högskola är hans arbete föremål för en doktorsavhandling med syfte till att problematisera stridsredogörelser

och förloppen av slaget. Avhandlingen baseras på det arkeologiska material som under hans ledning framtagits från de båda slagfälten och som jämförs och diskuteras i förhållande till skriftligt material och den traditionella historiebilden. Hans resultat visar på en tydlig skillnad mellan dessa källmaterial och kan därför presentera en delvis ny syn på vad som utspelades på platsen.

- Gunnar Lind
Inför 300-årsminnet av anfallet publicerade Gunnar boken Brända hemman Roslagen i mars 2019. För första gången kan du följa ryssarna i spåren genom Roslagen, ö för ö, gård för gård. Brända hemman är en uppslagsbok om när skärgården brändes. Men lika mycket en skildring av livet i skärgården förr och vad som har format den skärgård vi har idag. Gunnar arbetar för närvarande med material kring den södra delen av Stockholms skärgård och hans intressanta föredrag har en tydlig lokalhistorisk prägel där han talar om just ert närområde.
- Irene Kimanius
Irene Kimanius håller föredrag om sin bok Pestepidemier, vargattacker och Rysshärjningar, som nyligen släpptes. Hon kommer bland annat att berätta om hur folket kring Häringe drabbades när ryssarna kom sommaren 1719 för att plundra, bränna och orsaka så mycket skada som möjligt.

12. **Aktiviteter om rysshärjningarna i skärgården** (Maj-höst 2019)

Dessa genomfördes av de lokala samverkansparterna i skärgården. Information om dessa lades upp i en evenemangskalender på projektets hemsida. Det genomfördes över 160 evenemang och aktiviteter runt om i Stockholms län under denna period, vilka kom till projektets kännedom.

13. **Vårdkasar i skärgården** (13 juli 2019)

Vårdkasar tändes på några håll i skärgården av våra samverkansparter den 13 juli. Dagen då rysshärjningarna inleddes 1719 var den 11 juli. Den 13 juli var den närmast därpå följande helgdagen under 2019, varför detta arrangemang förlades till detta datum. Vid dessa evenemang uppmanades samverkansparterna av projektet att ta brandsäkerhet i särskilt noga beaktande.

14. **Slaget vid Stäket uppmärksammades på Museet HAMN och Skogsö** (9, 11, 13 och 18 augusti 2019)

Programmet inkluderade ett flertal aktiviteter:

- Visning av tärtläger av Svenska Lif:Compagniet och historiska föreningar från övriga Sverige samt Finland, Norge, Ryssland och Estland på Skogsö. De historiska föreningarna var tidsenligt klädda i uniformer från 1700-talet
- De historiska föreningarna genomförde stridsuppvisningar på Skogsö
- Guider fanns tillgängliga vid Boo brygga, Boo gamla kyrkogård, Skogsö kapell, Skogsö vändplan, Skogsömonumentet och kolonilotterna på Skogsö. Dessa berättade om vad som skedde på de olika platserna
- Museet HAMN hade gratis inträde under den 11 och 13 augusti samt genomförde familjevisningar, specialvisningar samt föredrag

- Rysk och svensk klassisk musik med Alf Westelius och medlemmar ur Nacka kammarorkester, vilka uppträdde i Boo kapell
- Gratis bussar och båtar gick till Skogsö och Boo brygga från Fisksätra och Saltsjö Pir under den 11 och 13 augusti
- Den 9 augusti hölls ett specialprogram på Skogsö för särskilt inbjudna, så som samverkansparterna, politiker och finansärer. Här genomfördes en uppvisning av Svenska Lif:Compagniets tältläger samt en stridsuppvisning. En enklare förtäring i historisk anda serverades de inbjudna.

Foto från minnesdagarna för slaget vid Stäket 13/8 – 2019. Foto: Stiftelsen Kulturmiljövård/Museet HAMN.

15. Ett seminarium om rysshärjningarna hölls på museet HAMN (21 november 2019)

Seminarieret markerade den avslutande delen av projektet. Föredrag hölls av arkeologer och historiker och utgick från olika perspektiv om det stora nordiska kriget. Seminariet hölls på engelska eftersom internationella föredragshållare medverkade.

Programmet inkluderade följande:

- Inledning av Marie Svedin, museichef HAMN samt Andreas Forsgren, projektledare för *Trehundraårsminnet av rysshärjningarna 1719/2019*
- Föredrag av Karin Tetteris, intendent Armémuseum. *Trophies from the Great Nordic War*
- Föredrag av Oskar Sjöström, doktorand historia, Stockholms universitet. *'The infant in its cradle won't be spared': The Swedish ravages in Poland, Lithuania and Belarus 1701-1708*
- Föredrag av Maryia Samonava, fil. dr. historia, Francisk Skorina Gomel state university. *The Northern War (1700-1721) in the history of Belarus*
- Föredrag av Tomas Englund, doktorand arkeologi, Södertörns högskola. *Slaget vid Stäket*

- Föreläsning av Peter Ericsson, fil. dr. historia, Uppsala universitet. *The Political Economy of the Later Part of the Great Northern War. The Consequences of Expansion and Retraction of Liquidity in Sweden 1715–1720*
- Diskussion och sammanfattning av dagen

Utöver ovanstående program bekostade projektet förmiddagsfika, eftermiddagsfika samt en avslutande middag på restaurang Saltsjö Pir för samtliga föreläsare och åhörare. En visning av museet HAMN erbjöds deltagarna. Totalt deltog omkring 40 personer.

Foto från seminariet 21/11 – 2019. Foto: Stiftelsen Kulturmiljövård/Museet HAMN.

16. En rapport om projektet har färdigställt (januari-mars 2020)

Denna (skriften du nu läser) distribueras till finansiärer, samverkansparter och andra berörda parter under april 2020.

Samverkansparter

I projektet ingick totalt ett 60-tal samverkansparter från Grisslehamn i Norrtälje kommun i norr, till Nynäshamn i Nynäshamns kommun samt Hölö/Mörkö i Södertälje kommun i söder. Till detta kommer två aktörer utanför Stockholms län, i Hållnäs i Uppsala län respektive Skillingaryd i Jönköpings län. Främst bestod dessa samverkansparter av hembygdsföreningar, kulturhistoriska föreningar, teaterföreningar, bygdemuséer samt turismverksamhet. Denna siffra inkluderar också exempelvis museet HAMN själva samt de kommuner som bidrog med finansiering till projektet. En förteckning över samverkansparterna återfinns i bilaga 1.

Kartan nedan ska inte ses som en officiell eller fullständig förteckning över samverkansparter. Den har istället använts som en enkel översikt vilken vi i projektet har använt för att få en ungefärlig uppfattning över samverkansparternas geografiska spridning.

En översiktlig kartbild över samverkansparternas geografiska proveniens.

sätt – av er verksamhet kring Rysshärjningarna. Detta gäller naturligtvis endast våra samverkansparter som har genomfört egna arrangemang som knutit an till rysshärjningarna

Det är särskilt intressant att veta om ni har haft fler besökare vid era besöksmål och evenemang jämfört med förra året

Andra saker som vi gärna vill veta är:

Hur många aktiviteter har ni genomfört?

Hur har det sett ut med besök av barn och ungdomar?

Har ni informerat om tillgängligheten på platserna för era arrangemang (dvs hur pass väl verksamheten, platsen eller lokalen fungerar för människor med funktionsvariationer)?

Har ni informerat om miljöaspekter såsom huruvida besökarna kunde ta sig till era arrangemang till fots eller via cykel?

Är det något annat ni tycker att vi bör veta? Vi behöver ingen omfattande redogörelse för ovanstående, ett par korta meningar räcker fint

Vi förstår också att de flesta inte har fört statistik över besökarna, så en uppskattning räcker gott och väl. Tack på förhand!

Utfall/utvärdering

Besöksantal och annat

Det är svårt att veta hur mycket besöksantalet har ökat hos de olika samverkansparterna. Vi har dock vid ett par tillfällen efterfrågat av våra samverkansparter att de skulle meddela oss om hur många som kom på de särskilda aktiviteterna de hade i anslutning till Rysshärjningsprojektet. Vi önskade också få en siffra på hur många besökare de haft under säsongen år 2019. Vi påpekade att en översiktlig uppskattning och en kort utvärdering vore önskvärt om exakta siffror inte fanns att tillgå. Några av de svar vi har fått in redovisas översiktligt nedan samt i sin helhet under bilaga 2. Vårt att notera är också att i och med att utställningen och kunskapsmaterialet kommer kunna stå kvar på besöksmålen i många år efter 2019, så kommer det att finnas stor möjlighet för besökare att fortsatt ta del av materialet om rysshärjningarna även efter minnesåret.

Nedanstående återger i korthet de frågor och önskemål som via e-post, hemsida och Facebooksida gick ut till våra samverkansparter.

Vi vill påminna om att vi väldigt gärna vill få in en liten utvärdering – på något

Rapporter, utvärderingar, synpunkter, tackmail och liknande har inkommit från nedanstående samverkansparter. Samtliga inkomna utvärderingar (etc) från nedanstående samverkansparter finns bifogade i sin helhet under bilaga 2.

- Blidö socken hembygdsförening
- Grödinge hembygdsförening
- Haninge kommun
- Häverö-Edebo hembygdsförening
- Ingmarsö Brottö kultur och museiförening
- Möja hembygdsförening
- Nackalistan
- Norrtälje kommun
- Norröra idrott och kultur
- Sicklaslussen
- Stockholms läns hembygdsförbund
- Tvärnö hembygdsförening
- Tyresö kommun

Så gott som samtliga inkomna svar tyder på att antalet besökare har ökat, ibland som helhet sett över hela säsongen, och ibland endast på vissa evenemang knutna till just rysshärjningarna. Ingen av de svarande uppger att besöksantalet minskat jämfört med föregående år (2018).

Blidö sockens hembygdsförening anger att *"De två evenemangen den 7 och 14 september (se nedan) tillkom enbart med tanke på att minnas rysshärjningarna. Där deltog ca 110 personer, dvs totalt 25 – 35 % fler besökare än i fjol."*

Häverö -Edebo hembygdsförening anger att de *"På Hembygdsgården har vi haft minst dubbelt så många besökare som vanligt, och båda utställningarna har väckt stort intresse och många fina samtal"*. De nämner också att de nådde en ny målgrupp i form av sommarboende i trakten.

Möja turistförening anger att *"Överraskande många medelålders och barn har deltagit på framförallt vandringarna"*.

Från Norröra idrott och kultur nämns det att *"Ungefär 110 personer kom och tittade på utställningen vilket är väldigt mycket för vår lilla ö"*. Vidare nämner de att *"I september höll Gunnar Lind ett mycket uppskattat föredrag i kapellet. Kapellet var fullsatt, ungefär 70 personer kom, vilket måste varit i stort sett alla som befann sig på ön eftersom september är en lugn månad då vi normalt sett inte anordnar några evenemang"* och *"Antalet barn som varit delaktiga har inte varit så jättestort, ett tiotal. Men de som kommit har med stort engagemang gjort klippdockor."*

Avseende den miniutställning som projektet tog fram anses den överlag lyckad och uppskattad. Särskilt uppskattat verkar de fyra rollupsen ha varit. Grödinge hembygdsförening nämner att *"Utställningen var mycket uppskattad och välbesökt"*. Blidö sockens hembygdsförening anger att *"Av det material som delades ut till oss och övriga deltagare i HAMN-projektet var veporna de som var överlägset mest användbara"*. Några av samverkansparterna planerar att återanvända utställningen, och Häverö-Edebo hembygdsförening ämnar också erbjuda utställningen till Rodengymnasiet.

De negativa synpunkterna har varit mycket få. Avseende miniutställningen anger Tyresö kommun att det är *"ningen mycket text och skulle behövt någon mer omsorg för läsbarheten (avstavningar m m), annars snyggt utformade på det gultonade underlaget"*. Blidö sockens hembygdsförening anger också avseende miniutställningen att veporna (dvs rollupsen) var mycket användbara, men att *"Övrigt material hade en perifer betydelse"*.

Som helhet kan några kommentarer vara värda att nämna. Möja turistförening nämner att *"Vi tycker allt skötts exemplariskt kring uppmärksammandet av 1719 och att resultatet var över förväntan"* och

Norröra idrott och kultur nämner att *"Ert projekt varit en fullkomlig succé, på Norröra och i andra delar av skärgården – kunskapsnivån om dessa händelser har ökat alldeles väldigt. Stort grattis och bra jobbat!"*. Sicklaslussen anger att de *"Ser fram emot att återknyta till detta redan nästa år, då intresset har varit mycket stort."*. Tyresö kommun säger att det var *"Ett bra initiativ att samla kommuner i länet kring gemensamt tema. Viktigt att se på hela bygden när det gäller kulturhistorisk forskning och sätta saker i ett sammanhang."* och från Norrtälje kommun *"Vi kan helt klart sammanfatta satsningen som mycket lyckad!"*.

Övriga upplysningar

Tillgänglighet

I och med att projektet inbegrep omkring 60 samverkansparter, främst i form av hembygdsföreningar, kulturhistoriska föreningar, turismverksamhet, museer i skärgården samt kommunala lokaler var det svårt för projektledningen att veta hur den lokala tillgängligheten var beskaffad på varje enskilt ställe. Vi påtalade dock för samtliga samverkansparter att vi önskade att besöksmålen skulle vara så tillgängliga som möjligt givet platsernas förutsättningar, samt att samverkansparterna i sin marknadsföring av evenemangen skulle beskriva hur tillgängligheten var beskaffad. Den information som har inkommit från våra samverkansparter kring detta står att finna i deras återgivelser under bilaga 2.

Norrland 2021

Under hösten och vintern 2019 blev vi i projektet kontaktade av ett flertal personer från några av länen längs Norrlandskusten. Dessa ska anordna "sitt" minnesår under 2021, då det är trehundra år sedan delar av Norrlandskusten härjades. En arbetsgrupp har där utformats under namnet AG1721. Projektet *Trehundraårsminnet av rysshärjningarna 1719/2019* har bidragit till AG1721 med synpunkter, rekommendationer och tips kring hur vi har arbetat med minnesåret i Stockholms län. En hel utställning samt delar av två utställningar var över efter att alla samverkansparter i Stockholms län hade blivit erbjudna utställningar, dessa har skänkts till AG1721 och hämtats upp av representanter för dem.

Ekonomi och finansiärer

Ekonomiska medel för att genomföra projektet har erhållits enligt nedan.

Finansiär	Summa
Stiftelsen Kulturmiljövård (i samarbete med museet HAMN) egeninsats	30 000
Länsstyrelsen Stockholm (Bidrag till förvaltning av kulturhistoriska miljöer)	150 000
Region Stockholm (Hållbarhets- och skärgårdsbidrag)	150 000
Stockholms läns landsting (Projektstöd)	150 000
Nacka kommun	50 000
Värmdö kommun	25 000
Tyresö kommun	30 000
Haninge kommun	7 000
Vaxholms stad	16 000
Totalt	608 000

Kontaktuppgifter och administrativt

Projektledare

Andreas Forsgren, arkeolog och kulturarvspedagog

Stiftelsen Kulturmiljövård och museet HAMN

E-post: andreas.forsgren@kmmmd.se

Telefon: 073-810 02 90

Biträdande projektledare samt hemsidesansvarig

Malin Alnevik, antikvarie

Museet HAMN

E-post: malin.alnevik@kmmd.se

Telefon: 073-810 81 77

Administration och projektledarstöd

Marie Svedin, museichef

Museet HAMN

E-post: marie.svedin@kmmd.se

Telefon: 073-811 10 85

Projektlogotyp och grafisk design, utställningsrollups

Per Mellberg

E-post: info@permellberg.se

Kunskapsunderlag och digital utställning

Gunnar Lind

E-post: info@brandahemman.se

Hemsida, Brända hemman: www.brandahemman.se

Hemsida, digital utställning: www.1719.se

Texter, utställningsrollups

Danielle Berglund

Museet HAMN

Medverkan invigning, seminarium, etc.

Albin Edberg, Ann Nordlöf, Frida Albinsson, Lena Samuelsson

Museet HAMN

Hemsidor och sociala medier

Hemsida, projektet *Trehundraårsminnet av rysshärjningarna 1719/2019*: www.ryssharjningarna.se

Facebooksida, projektet *Trehundraårsminnet av rysshärjningarna 1719/2019*: Rysshärjningarna 1719/2019

Hemsida, Museet HAMN: www.hamnmuseum.se

Hemsida, Stiftelsen Kulturmiljövård: www.kmmd.se

Hemsida, digital utställning, Gunnar Lind: www.1719.se

Bilaga 1 - Projektets samverkansparter

Här redovisas en lista över projektets samverkansparter.

Albert Engström Sällskapet

Arholma intresseförening

Björkö Teater

Björkö-Arholma Sjömannaförening

Blidö Sockens Hembygdsförening

Boo hembygdsförening

Bygdemuseet Ornö sockenstuga

Dalarö hembygdsförening

Dalarö Turistbyrå

Ektorps skola, Nacka

Fredriksborgs hotell och fästning

Furusunds kulturförening

Grödinge hembygdsförening

Gålö Gärsar hembygdsförening
Gällnö Natur- och Kulturstig
HAMN, Slagfältsmuseet i Nacka
Haninge hembygdsgille
Haninge kommun
Husarö lotsmuseum och hembygdsförening
Hållnäs hembygdsförening (Uppsala län)
Häverö-Edebo hembygdsförening
Hölö Mörkö Hembygdsförening
Ingmarsö-Brottö kultur- och museiförening
Justin teaterproduktion, Vaxholm
Kulturav Djurhamn
Kulturhistoriska föreningen i Södertälje
Länsförbundets Skärgårdsgrupp
Museet Miliseum (Skillingaryd, Jönköpings län)
Muskö hembygdsföreningar
Möja turistförening
Möja hembygdsmuseum och hembygdsförening
Nacka hembygdsförening
Nacka kommun
Norrtälje kommun
Norrö idrott och kultur
Nämdö bibliotek och hembygdsförening
Roland Svensson-museet, Möja
Roslagens Sjöfartsmminnesförening och Roslagens Sjöfartsmuseum, Älmsta, Vaddö
Runmarö hembygdsförening
Saltsjöbadens hembygdsförening
Skärgårdsmuseet Runmarö
Skärgårdsmuseet Nämdö
Skärgårdsmuseet Stavsnäs
Sorunda hembygdsförening
Sotholms härads hembygdsförening
Stockholms läns hembygdsförbund
Söderarm AB
Söderöra Kulturhistoriska Förening
Tvärnö hembygdsförening
Tyresö hembygdsförening
Tyresö kommun
Utö hembygdsförening
Vaxholms fästnings museum
Vaxholms stad
Värmdö kommun
Värmdö norra skärgårds hembygdsförening

Bilaga 2 – Inkomna utvärderingar (etc)

Här redovisas de rapporter, utvärderingar, synpunkter, tackmail, etc, som inkommit från våra samverkansparter och vilka sammanfattas kort under "Utfall/utvärdering" ovan. Samtliga texter återges i oförvanskad form, dock rensat på avsändarnas namn.

Blidö sockens hembygdsförening

Rapportering av Blidö sockens Hembygdsförenings del i projektet om rysshärjningarna

Nedan har vi försökt svara på de frågor som ställts (*kursiv stil*) i mail från Andreas Forsgren den 11 december.

Vi vill påminna om att vi väldigt gärna vill få in en liten utvärdering – på något sätt – av er verksamhet kring Rysshärjningarna. Detta gäller naturligtvis endast våra samverkansparter som har genomfört egna arrangemang som knutit an till rysshärjningarna.

Se svar nedan

Det är särskilt intressant att veta om ni har haft fler besökare vid era besöksmål och evenemang jämfört med förra året

Lördagsaktiviteterna vid Båtsmanstopet (se nedan) lockade ungefär lika många som i fjol, dvs ca 3-400 personer. De två evenemangen den 7 och 14 september (se nedan) tillkom enbart med tanke på att minnas rysshärjningarna. Där deltog ca 110 personer, dvs totalt 25 – 35 % fler besökare än i fjol.

Andra saker som vi gärna vill veta är:

Hur många aktiviteter har ni genomfört?

Från den 21 juni och sex lördagar framåt mellan 11 – 15 har föreningen haft aktiviteter vid vårt Båtsmanstorp från 1730. Stående inslag, vid sidan av de lördagsspecifika programmen, har varit att vi satt upp alla fyra veporna från HAMN-projektet och informerat om hur härjningarna påverkat vår bygd. Vi har också vid några av dessa lördagar haft tipspromenader om rysshärjningarna. Vid en av lördagsaktiviteterna var kulturföreningen Carolinen från Norrtälje med, i tidstypiska uniformer och vapen från början av 1700-talet.

Den 7 september var föreningens medlemmar inbjudna till en lunch i Sockenstugan med efterföljande föredrag av Gunnar Lind, som skrivit den omfattande och uppskattade boken "Brända Hemman" om rysshärjningarna. Intresset var stort och antalet medlemmar som deltog var drygt 60 stycken. Efter föredraget åkte de flesta till Båtsmanstorp där man i tre grupper fick ta del av information om livet i Båtsmanstorp, om den siste båtsmannen Augusti Sjöblom Skog samt planerna för Silversmedens Hus. Det erbjöds också demonstration av lintillverkning, visning av tesorter samt en tipsrunda. Medlemsdagen blev mycket uppskattad.

Den 14 september var föreningen värd för Stockholms läns hembygdsförbunds Budkavle. Budkavlen är ett årligen återkommande evenemang där en av länets drygt 120 hembygdsföreningar bjuder in medlemmar i de andra föreningarna till en heldag för att berätta om sin verksamhet och visa intressanta byggnader eller platser. I år hade Blidö Sockens Hembygdsförening ansökt om att ordna Budkavlen, vilket beviljats. Totalt kom 44 medlemmar från 17 föreningar. Första stoppet var en förmiddagsfika på Vårdshus Furusund och information om Furusunds historia. Därefter gick färden till Sockenstugan. Eftermiddagens program var i stort sett detsamma som den 7 september, men antalet stationer vid Båtsmanstorp hade utökats till fyra genom att Kulturföreningen Carolinen från Norrtälje ställde upp i karolineruniform och med fana, musköter och en kanon. Arrangemangen fick många lovord av de närvarande och budkavlen går nu vidare till Nacka hembygdsförening som står som arrangör 2020.

Hur har det sett ut med besök av barn och ungdomar?

Den lördag då Carolinen uppträdde vid båtsmanstorp var en hel del barn- och ungdomar närvarande

Har ni informerat om tillgängligheten på platserna för era arrangemang (dvs hur pass väl verksamheten, platsen eller lokalen fungerar för människor med funktionsvariationer)?

Vid evenemangen den 7 och 14 september kunde man komma in i lokalen med rullstol och det fanns också handikapptolett. Området kring Båtsmanstorpet (lördagsaktiviteterna) är inte anpassat till personer med funktionsvariationer.

Har ni informerat om miljöaspekter såsom huruvida besökarna kunde ta sig till era arrangemang till fots eller via cykel?

Vårt geografiska upptagningsområde är begränsat så alla kan välja det färdmedel som är bäst. Vid genomförandet av budkavlen använde vi en gemensam buss för transporter från och till Campus Roslagen.

Är det något annat ni tycker att vi bör veta? Vi behöver ingen omfattande redogörelse för ovanstående, ett par korta meningar räcker fint.

Av det material som delades ut till oss och övriga deltagare i HAMN-projektet var veporna de som var överlägset mest användbara. Övrigt material hade en perifer betydelse.

Grödinge hembygdsförening

Här kommer en kort utvärdering av Trehundraårsminnet av Rysshärjningarna från Grödinge Hembygdsförening, Botkyrka.

Hösten inleddes med en rundtur i buss på Näslandet i Grödinge. Ett samarrangemang med Botkyrka kommun som skötte allt praktiskt kring anmälan, buss och måltider. Stig Geber som är Grödinge Hembygdsförenings lokalhistoriker berättade i bussen och vid 2-3 stopp och delade ut en karta där alla brända gårdar var markerade. Vi informerade i vår egen tidning med en artikel av Stig Geber, på kommunens och vår egen hemsida och med affischer.

Bussen blev fulltecknad - **45 personer**. Ett mycket lyckat arrangemang!

MINNE AV RYSSHÄRJNINGARNA 1719 - Bussrundtur på Näslandet

Lördag 17 augusti kl 12.00 – ca 15.30

Stig Geber berättar om de dramatiska händelserna i juli 1719 då ryska galärer gick upp i Hallsfjärden och Kaggfjärden och ett trettiotal gårdar i Grödinge brändes. Vi får se många av platserna i verkligheten. Fikapaus vid Eldtomta café på egen bekostnad. Resan ej helt handikappanpassad.

Samling vid Kommunhuset, Tumba kl 11.50 och i Vårsta C kl 12.05, där buss 783 kör runt.

Pris 140 kr. Betalning kontant på plats. Anmälan till Kommunens växel 08-530 610 00 senast 14/8. Meddela var du vill gå på. Parkeringsplatsen vid Vasastugan hålls öppen för dem som måste ta bilen till påstigningen i Vårsta. Samarrangemang med Botkyrka kommun.

Två helger i november visades en utställning i vår föreningslokal Vasastugan. Det var föreningens föremålsgrupp som ställt samman materialet. Basen i utställningen utgjordes av de fyra skärmarna vi fått av HAMN med alla grundfakta. Detta kompletterades med material från olika håll - mynt, mörsare, karolinerkappa, många olika skrifter i ämnet mm mm. Två medlemmar i gruppen byggde upp en sk "ryssugn" utanför Vasastugan och kunde bjuda på bröd gräddat på plats under utställningsdagarna. Ett väldigt uppskattat initiativ!

Båda lördagarna inbjöds de som ville veta mera till "miniföreläsningar". Första lördagen berättade Stig Geber om bakgrunden till härjningarna och andra lördagen berättade Gunilla Giertz om krigsfångar i både Ryssland och Sverige. Kunskapstörsten var stor och första lördagen måste föreläsningen ges två gånger.

Information spriddes genom vår egen tidning och hemsida och via affischer.

Utställningen var mycket uppskattad och välbesökt. Folk tog tid på sig att läsa texterna och lyssna på föreläsarna. Detta var ett okänt tema med tydlig lokal förankring.

Vi beräknar **cirka 220 utställningsbesökare** fördelade på fyra dagar. Ca 85 av dem lyssnade också på föreläsningarna.

UTSTÄLLNING OM RYSSHÄRJNINGARNA 1719

Lördag – söndag 9-10 och 16-17 november kl 12 – 15. Lokal: Vasastugan, Vårsta.

Höstens utställning handlar om 1719 års rysshärjningar längs Östersjökusten. Grödingebönderna drabbades hårt med nöd och fattigdom som följd. Utställningen tar upp de bakomliggande faktorerna och skildrar också de myter som florerat runt härjningarna.

Lördagar kl 13: Miniföreläsningar med olika teman kring utställningens innehåll. 9/11 - Stig Geber om bakgrunden till händelserna. 16/11 Gunilla Giertz om krigsfångar på båda sidor.

Hjärtliga hälsningar

Xxx

Grödinge Hembygdsförening, ordf.

[Haninge kommun](#)

Hej,

Tack själv för ditt engagemang!

Det har varit spännande och intressant att få vara med på denna resa!

Nu tar vi nya friska tag och ser fram emot 400-års dagen...

Jag tillönskar dig och de dina en härlig jul!

Med vänliga hälsningar

Xxx

Ordförande Kulturnämnd

Ledamot Kommunfullmäktige

Ordförande nämndvalberedning

[Häverö-Edebo hembygdsförening](#)

Rapport om visning av Länsprojektets miniutställning RYSSHÄRJNINGARNA 1717/2019 i kombination med vår egen "RYSSHÄRJNINGARNA 1719 I VÅR BYGD" 30 juni – 25 augusti på Häverö-Edebo Hembygdsgård i Häverödalen, Hallstavik

På Hembygdsgården har vi haft minst dubbelt så många besökare som vanligt, och båda utställningarna har väckt stort intresse och många fina samtal. De allra flesta har inte haft en aning om vad som hände här för 300 år sen, annat än som lösryckta ord om "ryssen". Vi har också nått en ny målgrupp: folk med rötter i bygden som nu sommartid bor på sina mödra/ fädernegårdar och mycket uppskattat att få en smula historia.

Vi bedömer att **5 - 600 personer** har sett båda utställningarna i våra söndagsvisningar, där vi serverat kaffe med skrämjölkskaka för lite extra 1700-talsstuk (och här bor många från vårt östra grannland som det mjölet kom ifrån under 1600-talet).

Länsutställningen med bokbord fanns i en lada (byggd 1850) från en av de gårdar som brändes i Hallsta by, **lätt tillgänglig** med ramp till logen som vi klätt in med skivor för att få en neutral bakgrund. Bokbordets skrifter väckte stort intresse, flera undrade om de fanns att köpa. Där hade vi också lagt Gunnar Linds Brända hemman, och några lokala historiska skrifter om hur man bodde här på 1700-talet, utgivna av Norrtälje Stadsarkiv. Ett par "brandkartor" från vår egen bygd sitter på väggen. Öppet varje söndag 30 juni - augusti, med någon från vår utställningsgrupp på plats. Tydlig vägvisning dit, med er logga (fast den var svårkopierad!), vid vår egen utställningsstuga.

Vi har annonserat både miniatställningen och vår egen rätt duktigt på olika sätt, bl a sett till att bli intervjuade i Norrtälje Tidning på ¾ sida

Vår egen utställning står ännu kvar ute på gårdstunet, mycket **lättillgängligt** placerad längs ytterväggarna på en specialbyggd liten grå stuga, lik dem som brändes – men hur många som vid olika tider gått in genom den olåsta grinden vet vi inte, vi har bara räknat söndags- och gruppbesökare. Löpsedlar som om det hände just nu var den röda tråden. Och kartor med alla bränder inritade, och texter om hur man levde då. Den står kvar t o m oktober.

Till den årliga Hallstaviksdagen 7 september tog vi ner vår egen utställning till torget, där den troligen sågs av 2-300 personer. Många samtal och frågor – och glädje över initiativet.

Vi har också gett ut en enkel skrift (28 A4-sidor) med alla texter, bilder och kartor som ingår i vår utställning, + källförteckning. Den har köpts in av våra bibliotek och skickats till Carl Wahrens gymnasium i Hallstavik tillsammans med 12 instuderingsfrågor + en diskussionsuppgift – och inbjudan till specialvisning av de två utställningarna. Skriften kommer också att gå till Rodengymnasiet i Norrtälje, som vi också vill erbjuda att få låna miniatställningen.

PS Norrtälje kommun har gjort mer än ni kanske fått veta. Björkö Teaters 7 föreställningar på olika håll, Grisslehamns dockteater, vår utställning och skrift, Gunnars och ett par andras föreläsningar i Norrtälje, Jakob Jakobssons o Anna Gutturps bok "*Dagen då ryssarna brände ner Norrtälje*" (Norrtälje Biblioteks förlag, 19 augusti 2019), med kommande berättarkvällar, bl a i Hallstavik då också vår härjningsexpert Olle Edvinsson kommer att delta – de flesta med bidrag från kommunen.

2019.09.25 Xxx, sekreterare i Häverö-Edebo Hembygdsförenings utställningsgrupp.

Ingmarsö Brottö kultur och museiförening

Hej,

Jag tänkte bara berätta något om hur vi tog hand om det material vi fick från Museet Hamn i somras.

Utställningen om rysshärjningarna visades på museet på Ingmarsö vid invigningen (ca 50 besökare), på bygdegården Lurkan under Ingmarsödagen (minst hundra möjliga visningar) samt under "rysshärjningsmötet" (ca 70 besökare) då Gunnar Lind kom och presenterade sin bok och resten av sommaren på Ingmarsö bibliotek med sammanlagt 180 besökare under denna tid. Sammanlagt har alltså minst 400 personer kunnat ta del av utställningen som nu kommer att erbjudas som lån till Ljusterö under resten av året. Vi fick nämligen höra från Ljusterö pro att de inte sett utställningen där och tänkte att de kunde ha den under hösten.

Finns det några andra önskemål om vad vi ska göra med materialet nu när jubileumsåret snart är slut?

Författaren till boken "Brända hemman", Gunnar Lind, kom till bygdegården Lurkan den 18 juli och berättade om sitt arbete med boken om rysshärjningarna. Ca 70 personer kom till mötet där museet bjöd på egenbakade "ryska kyssar".

Gunnar Lind var mycket nöjd med mötet och publiken också.

Stort tack för att vi fick tillgång till materialet.

Vänliga hälsningar
Xxx
ordf Ingmarsö Brottö kultur och museiförening

Möja turistförening

På Möja var uppmärksammandet av rysshärjningarna väldigt uppskattat!

Öns turistförening har tillsammans med historieintresserade, museer, galleri och föreningar genomfört flera lyckade event och ön har helt klart fått fler besökare vid dessa tillfällen och kanske även efteråt. Vi har inte uppmärksammat 1719 tidigare, men det pratas mycket i stugorna, nu känner vi att det här kan bli något som vi kan uppmärksamma årligen. Inte minst den 13 juli då vi bl.a. planerar att årligen "tända" öns vårdkase och hålla en historievandring.

Deltagandet har bestått av övervägande män och kvinnor ca 65+, men överraskande många medelålders och barn har deltagit på framförallt vandringarna. Tillgängligheten har varit begränsad då vandringar har skett i svårtillgänglig natur. Samtliga aktiviteter har påverkat miljön minimalt då inga transportmedel nyttjats.

Detta gjorde vi på Möja:

1 juni Gunnar Lind föreläser om Brända hemman på Wikströms. (Fullsatt 60p)

23 juni och 11 augusti, MS ELISABETH kör guidade båtturer från Ramsmora till Husarö. (ca 10p/tur)

13 juli "tänds" Möjas vårdkase. (ca 50p)

13 juli föreläsning på Hembygdsmuseet med Lars Hallén. (ca 30p)

18 juli och 3 augusti ryssugnsvandring till Fornbybranten med Ingemar Hamskär. (Succé 90p + 100p)

Utställningen från HAMN visas i Turistboden, Roland S museet, Skärgårdsgalleriet och Vårdshuset återskapade en ryssugn i miniatyr.

Vi tycker allt skötts exemplariskt kring uppmärksammandet av 1719 och att resultatet var över förväntan! Ett mindre årligt uppmärksammande skulle vara bra både för besöksnäringen och även kunskapshöjande, speciellt för oss på öarna där härjningarna slog extra hårt åt lokalbefolkningen och historier lever kvar än idag. Kanske behöver det inte ske under högsäsong då "alla" ändå ska till skärgården, men vår och höst är det nästan tomt här ute och då finns massor med möjligheter!

Vänligen
Xxx
Ordf. Möja turistförening

Nackalistan

Tack för mailet.

Ni har verkligen gjort märkesåret till en viktig sammanlänkande händelse.

Personligen var jag med på den högtidliga invigningen av minnesåret.

Mvh Xxx

Nackalistas representant i Kulturnämnden och Äldrenämnen

Norrtälje kommun

Vi hade en mycket publikintensiv sommar tack vare minnesåret. Eftersom det var vår första sommar som museiorganisation är det svårt jämföra med tidigare år, men det går att fastslå att de evenemang vi gjorde drog mycket publik.

Teaterföreställningen Roslagen brinner blev en succé, med totalt ca 2500 besökare på 9 föreställningar. En bidragande faktor var ev. att det var fri entré på den.

Stadsvandringarna på temat Norrtälje 1719 var välbesökta, mellan 50-70 pers på varje. Period v. 28-34.

Utöver det hade vi stadsvandringar för skolan och Skapande skola-projekt, (total publik 868 pers) och en stor temadag den 19/8 kl 10.00-21.30 (När Norrtälje brann).

Vi kan helt klart sammanfatta satsningen som mycket lyckad!

Vänligen

Xxx

Museiintendent

Norrtälje museer

Norrtälje kommun

Norröra idrott och kultur

Stort tack till er som drivit detta projekt – för oss på Norröra har det verkligen varit en förmån att få vara med på ett litet hörn.

Norröra Idrott och Kultur ordnade vi två evenemang kring Rysshärjningarna. Det första eventet var en onsdagskväll i juli i kapellet på Norröra då vi hade en kort introduktion till utställningen som ni producerat, åt blinier och tittade på och diskuterade utställningen. Vi höll också öppet i kapellet under kommande vecka då alla som ville kunde komma och titta mer noggrant på utställningen. Ungefär 110 personer kom och tittade på utställningen vilket är väldigt mycket för vår lilla ö. I september höll Gunnar Lind ett mycket uppskattat föredrag i kapellet. Kapellet var fullsatt, ungefär 70 personer kom, vilket måste varit i stort sett alla som befann sig på ön eftersom september är en lugn månad då vi normalt sett inte anordnar några evenemang. Antalet barn som varit delaktiga har inte varit så jättestort, ett tiotal. Men de som kommit har med stort engagemang gjort klippdockor. Vad det gäller tillgängligheten så har vi annonserat lokalt på anslagstavlor på ön och via Norröras sidor på facebook. Vi har inte riktat oss till publik utanför Norröra eftersom den lokal vi har (kapellet) inte rymmer så många fler än de som bor och är sommargäster på ön – därför har vi inte heller informerat om tillgänglighet etc eftersom det förutsätts vara känt.

Ert projekt varit en fullkomlig succé, på Norröra och i andra delar av skärgården – kunskapsnivån om dessa händelser har ökat alldeles väldigt. Stort grattis och bra jobbat!

Med vänlig hälsning,

Xxx

Ordförande Norröra Idrott och Kultur

P.S. Vad det gäller massmedia så tycker jag att Historiepoddens utomordentliga poddavsnitt om Rysshärjningarna är väl värd att nämnas för att inkludera fler format, den handlar inte specifikt om projektet men nämner det.

Sicklaslussen

Om ni inte redan har noterat det, så genomförde Föreningen Sicklaslussen två kryssningar från Järlasjön-Sicklasjön-Hammarby Sjöstad via monumentet vid Baggenstaket till Muséet Hamn för lunch och guidad museum visning.

Extremt uppskattat av våra medlemmar! Vi åkte med 100-åringen M/S Ran. En båt som tar 30 passagerare, vilket innebär att totalt 60 medlemmar fick njuta av denna underbara utflykt.

Bifogar ett par bilder.

Ser fram emot att återknyta till detta redan nästa år, då intresset har varit mycket stort.

Bifogar ett par bilder från dessa kryssningar.

Mvh

Xxx

Föreningen Sicklaslussen

Stockholms läns hembygdsförbund

Vi genomförde en Hembygdskryssning med Birka 8-9 september med Rysshärjningarna som tema. Gunnar Lind föreläste och sålde sin bok, vi visade utställningen och Göran P. Sjödin som guidade oss i skärgården under måndagen talade också utifrån härjningarna. På resan deltog ca 240 personer och alla var mycket nöjda, detta var fjärde året vi genomförde kryssningen men första gången med detta tema (såklart) och det blev väldigt lyckat!

Mvh

Xxx

Hembygdskonsulent

Stockholms läns hembygdsförbund

Tvärnö hembygdsförening

Vill kort svara på ditt mail angående uppföljning av aktiviteter map projektet Rysshärjningarna som kom till Lena Edin, Tvärnö hembygdsförening.

Vi lyckades i sent skede få tillgång till en utställning som fanns 'över'. Eftersom vi fick den först i höstas så har vi inte haft möjlighet att sätta upp den, ordna föredragshållare och bjuda in till detta arrangemang. Planen är att göra det under 2020, och då hoppas kunna locka de i närområdet som ännu inte har deltagit i andra föreningars föredrag/utställningar.

Vänliga hälsningar,

Xxx, ordförande i Tvärnö Hembygdsförening

Tyresö kommun

En liten utvärdering av projektet Rysshärjningarna:

- Ett bra initiativ att samla kommuner i länet kring gemensamt tema. Viktigt att se på hela bygden när det gäller kulturhistorisk forskning och sätta saker i ett sammanhang.
- Fin invigning hos er på HAMN
- Bra och smidig lösning med utställningen i form av roll-ups som gjorde den enkel att hantera. Värdefullt med de rörliga bilderna. Kommentar kring rollups rent formmässigt: aningen mycket text och skulle behövt någon mer omsorg för läsbarheten (avstavningar m m), annars snyggt utformade på det gultonade underlaget. Roligt med materialet om Tyresö – jag skrev ut särskilt och exponerade för att knyta till lokalhistorien. Faktiskt punkterar ju Gunnars forskning en av våra favoritskrönor.. 😊😊 Vi exponerade den på biblioteket i Tyresö Centrum under tre veckor hösten 2019 och hade den uppställd under/före föredraget av Gunnar Lind. Dessvärre har vi inte hunnit sprida den mer.

- Föredraget av Gunnar Lind 19 sept: mycket bra! Närheten till materialet gjorde berättelsen levande och kom att handla om människor, livsöden och gav en fin bild av vad rysshärjningarna faktiskt innebar. Ungefär 100 personer kom och de var nöjda. Samarbetet med hembygdsföreningen var givande för bägge parter (alla 3 parter t o m – jag tror Gunnar fick ett nytt infall till sin forskning). Vi har bara en hembygdsförening.
- Bra material på hemsidan.

Har jag glömt ngt väsentligt får du gärna återkomma!

Vänligen,
Xxx
Kultursekreterare
Förvaltningen för liv och hälsa
Tyresö kommun

www.rysshärjningarna.se

